

Tsunamien i et eksilperspektiv

En kort gjennomgang av tre studier utført ved NKVTS

Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress a/s

Tsunamien i et eksilperspektiv

En kort gjennomgang av tre studier utført ved NKVTS

Bakgrunn

Flodbølgekatastrofen som rammet Sørøst-Asia i desember 2004 tok livet av mer enn 250 000 mennesker og førte til store materielle ødeleggelser. Det var først og fremst land i sør som ble rammet, men også land i nord ble berørt ved at populære turistmål ble truffet av flodbølgen. På en uvanlig måte ble tsunamien en katastrofe som rammet globalt.

En spesiell gruppe berørte var mennesker som hadde opprinnelse i Sørøst-Asia, men som bodde i andre land da tsunamien rammet hjemlandet. I Norge dreide dette seg om mange tusen mennesker, først og fremst fra Sri Lanka, Indonesia og Thailand.

Som ledd i et større tsunamiforskningsprogram ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), ble det gjennomført tre studier for å kartlegge hvordan herboende personer med bakgrunn fra Sri Lanka og Aceh-provinsen i Indonesia ble berørt av katastrofen som rammet deres opprinnelsesland.

Studiene er beskrevet i følgende tre rapporter:

1. Moen K. Katastrofen som rammet landet vi flyktet fra. Tsunamien i et acehnesisk eksilperspektiv. Oslo: NKVTS, 2007.
2. Neumayer S.M. Når tankene er et annet sted. Norske tamilers situasjon og møte med hjelpere etter tsunamien. Oslo: NKVTS, 2007.
3. Stige S. Når katastrofen rammar moderlandet. Ei spørjeskjemaundersøking av psykisk helse blant srilankiske tamilar i Noreg etter tsunamien i Sør-Asia 26.12.04. Universitetet i Oslo, 2006.

I dette sammendraget gis først en kort presentasjon av hver av de tre studiene og deretter diskuteres noen av hovedfunnene samlet. Til slutt oppsummeres anbefalinger med utgangspunkt i de tre forskningsarbeidene.

Formål

Undersøkelsene har hatt som mål å belyse følgende temaer:

- Hvordan ble herboende personer med acehnesisk og tamilsk bakgrunn berørt og påvirket av flodbølgekatastrofen som rammet deres opprinnelsesland?
- Hvordan opplevde de behovet for hjelp og støtte under og etter katastrofen?
- Hva slags aktiviteter og tiltak ble gjennomført i offentlig og frivillig sektor for å støtte og hjelpe dem?
- Hvordan fungerte de ulike aktivitetene og hvordan ble de opplevd?
- Hvilke erfaringer kan trekkes på grunnlag av det arbeidet som ble gjort?

Medarbeidere i prosjektet

Nora Sveaass DR. PSYCHOL.	Prosjektansvarlig/ prosjektleder	
Kåre Moen CAND. MED. MASTER OF PUBLIC HEALTH	Forsker	Katastrofen som rammet landet vi flyktet fra <i>Tsunamien i et acehnesisk eksilperspektiv</i>
Sissel M. Neumayer CAND. POLIT.	Forsker	Når tankene er et annet sted <i>Norske tamilers situasjon og møte med hjelpere etter tsunamien</i>
Signe Stige STUD. PSYCHOL.	Forsker	Når katastrofen rammar moderlandet <i>Ei spørjeskjemaundersøking av psykisk helse blant srilankiske tamilar i Noreg etter tsunamien i Sør-Asia 26.12.04</i>

Katastrofen som rammet landet vi flyktet fra. Tsunamien i et acehnesisk eksilperspektiv.**Bakgrunn**

Aceh-provinsen i Indonesia var det området i verden som ble hardest rammet av tsunamien i 2004. Da flodbølgen traff, bodde det om lag 185 personer med acehnesisk bakgrunn i Norge. De aller fleste hadde kommet til Norge som overføringsflyktninger i løpet av en 7-årsperiode før tsunamien. Formålet med denne studien var å beskrive bakgrunnen deres, kartlegge hvordan flodbølgekatastrofen berørte dem, og beskrive hjelpen og støtten de fikk under og etter tsunamien.

Metoder

Vi gjennomførte en spørreskjemaundersøkelse blant voksne eksilacehneserne i Norge, og gjorde kvalitative intervjuer med acehnesere og representanter for kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner som var involvert i tiltak for å hjelpe og støtte acehneserne i tiden etter tsunamien.

Livet før tsunamien

Acehneserne som bor i Norge flyktet fra hjemlandet på grunn av en borgerkrigsliknende konflikt. En stor andel hadde levd i dekning, opplevd krigshandlinger, vært utsatt for fysisk vold og opplevd tortur. I Norge hadde tilværelsen vært preget av utfordringer i forbindelse med å tilpasse seg et nytt land og en ny kultur – og savn etter, og bekymring for, familie og venner i Aceh.

Tsunamiopplevelser

Meldingene om den voldsomme naturkatastrofen opplevdes virkelig og sjokkerende. Noen gråt, noen trakk seg tilbake og mange opplevde nummenhet. I et par uker var det umulig å få kontakt med hjemlandet. I gjennomsnitt tapte de norske acehneserne 10,2 familiemedlemmer og 9,8 venner i tsunamien. 1 av 3 opplevde tap av nære familiemedlemmer.

I tillegg til sorgen over de døde, var bekymringen sterk for de overlevende i Aceh. Eksilacehneserne hadde et brennende ønske om å hjelpe dem. Aller helst ville de reise tilbake til Aceh for å bistå, være sammen med sine nærmeste, delta i sorgen. Om det ikke var mulig, ville de gjerne at noen av de rammede familiemedlemmene skulle få komme til Norge i en periode.

Psykisk helse etter tsunamien

15 måneder etter tsunamien var det mange som hadde en påvirket psykisk helse. 3 av 4 hadde en symptombelastning av antatt klinisk betydning. 4 av 10 hadde posttraumatiske stresssymptomer.

Det var signifikante sammenhenger mellom traumer tidligere i livet og symptombelastning, og mellom eksilrelaterte problemer og symptombelastning. Det ble på den annen side ikke funnet signifikante forskjeller mellom dem som hadde/ikke hadde tapt nær familie i tsunamien.

Hjelp og støtte

Det ble etablert en rekke hjelpe- og støttetiltak i kommunene hvor acehneserne bor. Mange ble til i samarbeid mellom offentlige og frivillige aktører. Personell som arbeider med flyktninger til daglig stod sentralt mht. gjennomføring. Tiltakene omfattet møter og fellessamlinger, personlig kontakt, minnemarkeringer, støtte til kommunikasjon, tiltak i skoler og barnehager, og pengeinnsamlinger.

Få søkte profesjonell hjelp: 8 % kontaktet fastlege, mens 4 % oppsøkte psykiater eller psykolog.

På sentralt myndighetshold var fokuset på acehneserne beskjedent. De ble ikke invitert til møter og diskusjoner, og det ble ikke gitt direkte støtte til det acehnesiske miljøet. KRD etablerte en støtteordning for minnereiser som mange falt utenom. 83 % ønsket å reise, men bare 19 % reiste. De resterende visste ikke om ordningen eller oppfylte ikke vilkårene. De fleste som fikk støtte, reiste til Malaysia. Helst ville de reist til Aceh, men de hadde ikke norsk statsborgerskap og nødvendig reisedokumentasjon. Noen få reiste til Aceh etter å ha fått innvilget statsborgerskap, til dels før 7 års botid i Norge. De fleste sa at de ikke kjente til muligheten for å søke om dette.

Acehnesernes vurdering av hjelpen

På spørsmål om hvordan de vurderte hjelpen, uttrykte 54 % misnøye, 26 % var fornøyd og 20 % svarte "middels". Mye av kritikken skyldtes skuffelse over å falle utenom reisestøtteordningen. 67 % av de som gjennomførte en minnereise, fikk det bedre under/etter reisen enn de hadde det før.

Diskusjon

Denne studien har vist at eksilacehneserne i Norge har opplevd mange belastende livshendelser både før, under og etter tsunamien. Forekomsten av psykiske helseplager i gruppen er nå høy. Hjelpemobiliseringen etter tsunamien var god i lokalsamfunnene der acehneserne bor, men hjelpen traff målgruppens opplevde behov relativt dårlig. Behovet var først og fremst å hjelpe de rammede hjemme i Aceh, noe svært få opplevde de kunne bidra til. Flere kunne ha lykkes, for eksempel med å gjennomføre en minnereise, hvis det hadde vært nære kontakt mellom myndighetene og det berørte acehnesiske miljøet og deres lokale hjelpere. Slik kontakt var nesten helt fraværende. Det bør vurderes om det nå er mulig å imøtekomme acehnesernes uttrykte ønske om en ny periode med reisestøtte. Å legge til rette for en slik mulighet, ville kunne representere et betydelig bidrag til bedre bearbeiding av tsunamiopplevelsene i gruppen. I lys av kunnskapen om den psykiske helsen i gruppen, bør hjelpeapparatet i Rogaland dessuten vurdere hvordan det på best mulig måte kan bistå medlemmer av det acehnesiske eksilmiljøet videre.

Når tankene er et annet sted. Norske tamilers situasjon og møte med hjelpere etter tsunamien.**Bakgrunn**

Da tsunamien rammet Sri Lanka bodde det vel 10 000 tamiler i Norge, og av disse var 6 678 bosatt i Oslo kommune. Om lag 80 % er bosatt i de fire bydelene i Groruddalen; Alna, Grorud, Stovner og Bjerke. Den tamilske befolkningsgruppen i Norge består av flyktninger, innvandrere med opphold på humanitært grunnlag, arbeidsmigranter, tidligere studenter og familiegjenforente, med ulik religiøs, geografisk og kastemessig tilhørighet. Miljøet er til en viss grad preget av politiske spenninger. Ingen vet sikkert hvor mange som mistet slektninger under tsunamien, men Tamilsk ressurs- og veiledningssenter (TRVS) anslo at ca 100 familier registrerte seg som rammede ved senteret.

Metode og intervjupersoner

Datainnsamlingen pågikk fra januar til juni 2006 og omfattet semistrukturerte og åpne intervjuer samt informasjon fra skriftlig materiale (avisartikler, hjemmesider, møtereferater, brev, interne notater, rapporter m.m.). Intervjupersonene var rammede tamiler i Oslo, representanter for helsevesen, barnehage- og skolesektor og andre offentlige instanser i og utenfor bydelene i Groruddalen, trossamfunn, tamilske- og andre frivillige organisasjoner/miljøer asylmottak, tidligere flyktning- og innvandreretat, arbeidsgivere samt andre ressurspersoner.

Tamilenes situasjon og behov etter tsunamien

Mange av de intervjuede hadde mistet nære og/eller mange slektninger. Flere slet med skyldfølelse fordi de ikke hadde fått besøkt familien sin på mange år. En del hadde fortsatt sterke følelsesmessige reaksjoner 1-1,5 år etter tsunamien. Barna ble hovedsakelig berørt gjennom tap av slektninger som de selv i mindre grad kjente, men som foreldrene sørget over. De rammede intervjupersonene hadde behov for informasjon om familiens situasjon og ønske om selv å kunne ivareta overlevende og døde familiemedlemmer på Sri Lanka. Flere uttrykte at de *måtte* reise dit. De ville lete etter savnede, støtte overlevende, utføre bortgangsseremonier for de døde og være sammen med familien. En del var bekymret for overlevende, utsatte familiemedlemmer og ønsket familiegjenforening med disse. Flere opplevde imidlertid maktesløshet fordi det var vanskelig å få innvilget dette, og mange var også redd for at det ville bli vanskelig å besøke familien i fremtiden, først og fremst på grunn av økonomiske vanskeligheter. Mange deltok i innsamlingsaksjoner til nødhjelps- og gjenreisningsarbeid.

Tiltak i regi av det offentlige

På statlig nivå ble det initiert flere tiltak, bla. økonomisk støtte til hjemreise, utstedelse av midlertidige og permanente reisedokumenter. Flere intervjupersoner mottok hjelp med reisedokumenter fra UDI. Alle de rammede intervjupersonene benyttet seg av hjemreiseordningen og fremhevet dette som den viktigste, og for noen den eneste, hjelpen de hadde mottatt etter tsunamien. De fleste uttrykte at hjemreisen hadde hjulpet dem til å komme videre etter katastrofen. Flere fikk økonomiske problemer i etterkant av reisen, blant annet på grunn av begrensninger i støtteordningene. Mange av intervjupersonene kjente lite til andre hjelpeordninger enn hjemreiseordningen. Få oppsøkte hjelp for egne følelsesmessige reaksjoner.

Arbeidet ved Tamilsk ressurs- og veiledningssenter på Rommen (TRVS)

Sosial- og Helsedirektoratet ga støtte til TRVS og dette senteret ble, delvis av den grunn, en nøkkelinstusjon i arbeidet vis-à-vis rammede tamiler i Oslo. TRVS registrerte de berørte, representerte dem utad, bidro til å definere deres behov overfor det offentlige, fulgte opp enkelte ved telefon- og hjemmebesøk, bistod med informasjon om savnede, formidlet informasjon om hjelpetilbud/støtteordninger og gav praktisk bistand. For noen var senteret også et forum for sosial støtte. TRVS er imidlertid omstridt i deler av det tamilske miljøet og en del tamiler ønsket derfor ikke å benytte seg av disse tilbudene. Andre kjente lite til tilbudene eller var ute av stand til å nyttiggjøre seg disse.

Bydelenes arbeid for å kartlegge og bistå rammede tamiler

Bydelene samarbeidet i ulik grad med tamilske organisasjoner, trossamfunn og enkeltpersoner for å kartlegge rammede og deres behov. Tidligere etablerte relasjoner viste seg her å være nyttige. Rammede ble forsøkt kartlagt av skoler, barnehager, helsestasjoner og andre tjenestesteder i bydelene. Foreldre beskrev det som positivt at bydelene forhørte seg om deres situasjon og behov. Bare et fåtall av de voksne tok imidlertid imot hjelp og oppfølging som ble tilbudt dem. Inntrykket er at tamilske barn med sterke følelsesmessige reaksjoner stort sett ble fanget opp og noen fikk oppfølging fra BUP. Mange voksne oppsøkte fastlegen. Enkelte fikk bistand fra DPS, men ikke alle som ønsket det fikk tilgang til utredende samtaler her. Mange uttrykte imidlertid skepsis til psykologisk/psykiatrisk hjelp. Noen fremhevet at det ikke var de som hadde det vanskelig og trengte hjelp, men befolkningen på Sri Lanka. Det kom også frem at psykologisk/psykiatrisk hjelp ble opplevd som tabubelagt av mange.

Flere spesifikke støttende tiltak for tamilene i regi av bydelene ble iverksatt, blant annet en samtalegruppe, muligheter for støttende samtaler ved et kvalifiseringscenter, minoritetstelefonlinje

for rammede, muligheter for midlertidig barnehageplass/plass ved skolefritidsordning (SFO) for barn i berørte familier, muligheter for møtelokaler. Bydelene gav i tillegg økonomisk støtte til TRVS, bidro til pengeinnsamlinger for overlevende på Sri Lanka, deltok i minnemarkeringer i tamilsk regi og avholdt egne minnemarkeringer. Representanter for deler av det tamilske miljøet i Oslo ble inkludert i fora der beslutninger om støtteordninger ble utformet.

SAMMENDRAG, STUDIE 3:

Signe Stige STUD. PSYCHOL.

Når katastrofen rammar moderlandet. Ei spørjeskjemaundersøking av psykisk helse blant srilankiske tamilar i Noreg etter tsunamien i Sør-Asia 26.12.04.

(Leverert som hovudoppgåve ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, 20.10.06)

Bakgrunn

Då tsunamien råka Sør-Asia 26.12.04 budde det ca. 12 000 srilankiske tamilar i Noreg, der dei fleste har komme til Noreg etter at borgarkrigen braut ut på Sri Lanka i 1983. Sri Lanka vart hardt ramma av tsunamien med 35 000 dødsfall, 500 000 heimause, og 90% tapt livsgrunnlag i dei råka områda. Sjølv om dei srilankiske tamilane i Noreg var i fysisk sikkerheit då tsunamien ramma hadde dei fleste familie og vener på Sri Lanka, og dette reiste problemstillingar kring korleis det å vere "fjernramma" heng saman med psykisk helse i eksilpopulasjonar som kjem frå krigsramma område. Utgangspunktet for hovudoppgåva var på bakgrunn av dette eit ynskje om å belyse tre avskilde, men relaterte problemstillingar:

- (1) Kva samanheng ser ein mellom tsunamirelaterte påkjenningar og psykisk helse hjå srilankiske tamilar i Noreg som opplevde at familie og vener var sakna eller omkom i tsunamien?
- (2) Kva er det relative bidraget frå tsunamirelaterte påkjenningar, tidlegare traume og vanskar knytt til det å vere i eksil i forhold til psykiske helseplager i denne gruppa?
- (3) Kva samanheng vil ein sjå mellom faktorar som sosial støtte, meistringsforsøk og psykisk helse? Vil desse faktorane påverke samanhengen mellom påkjenningar og psykisk helse?

Arbeidet som blir presentert i oppgåva er eit sjølvstendig arbeid, der undersøkinga har vore knytt til tsunamiprogrammet ved Nasjonalt Kunnskapssenter om Vold og Traumatisk Stress (NKVTS).

Metode:

Då gruppa av srilankiske tamilar i Noreg er stor, og fordi der ikkje var noko sentral oversikt over korleis eksilmiljøa i Noreg vart ramma av tsunamien valde eg å utarbeide eit spørjeskjema som vart sendt til eit tilfeldig utval på 1600 personar som hadde Sri Lanka som siste opphaldsland før Noreg. Psykiske helseplager, tidlegare traume, meistring, sosial støtte og eksilrelaterte vanskar vart målt ved hjelp av standardiserte måleinstrument som tidlegare har vore nytta i krysskulturell forskning, medan sjølvutforma spørsmål kartla korleis ein vart råka av tsunamien, hjelpsøking, midlertidig heimreise, demografisk informasjon m.m. Av dei 163 som svarte på skjemaet, tilhørde 61 personar målgruppa for undersøkinga. Svarprosenten er difor svært låg, og dette betyr at funna frå undersøkinga må bli støtta av eksisterande empiri før ein kan feste lit til dei. Eg vil komme tilbake til implikasjonane av dette i diskusjonen. Resultata:

Tsunamirelaterte påkjenningar

Det var einaste 37,4% (61 personar) av dei som returnerte spørjeskjemaet som hadde opplevd at vener og/eller familie var sakna eller omkom i tsunamien. Av desse 61 hadde 23 opplevd at vener hadde omkomme i tsunamien, 31 hadde opplevd at både familie og vener hadde omkomme, og 6 personar hadde mista nær familie i rett linje.

Tidlegare påkjenningar

Dei 61 som svarte på spørjeskjemaet rapporterer ei høg grad av tidlegare traumatiske opplevingar med eit gjennomsnitt på 6,5 traumatiske opplevingar før tsunamien. 3 av 4 har t.d. budd i krigsramma område eller har vore involvert i krig, samt har opplevd plutselig død av familie eller vener, medan nesten 50% har opplevd å nesten bli drepen / dø.

Eksilrelaterte påkjenningar

Gruppa rapporterte også moderate til store vanskar knytt til det å leve i eksil i Noreg. Gruppegjennomsnittet på 16 spørsmål var 2,2 på ein skala frå 1 til 4. Det er særleg aspekt ved eksiltilvera som det å vere skild frå familie i heimlandet, problem med å finne jobb, bekymring for familie i heimlandet, greie å brødfø familien, finne nokon å stole på m.m. som blir rapportert som ganske/veldig vanskelig.

Psykisk helse etter tsunamien

Den psykiske helsa i gruppa 10 månader etter tsunamien er relativt dårleg. Avhengig av kva måleinstrument ein ser på, skårar mellom 20 og 76% av gruppa så høgt at det blir rekna som klinisk betydelig.

Samanhengar mellom psykiske helseplager og påkjenningar

Resultata frå undersøkinga viste ingen samanheng mellom korleis ein vart råka av tsunamien (vener, fjern eller nær familie) og noverande helseplager, slik det vart målt i spørjeskjemaet. Det var derimot ein sterk positiv samanheng mellom kor mange traume ein har opplevd før tsunamien og rapporterte helseplager, og mellom eksilrelaterte vanskar og rapporterte helseplager. Opplevd sosial støtte viste på si side ein negativ samanheng med rapporterte helseplager, og kan difor seiast å vere ein modererande faktor. Det var ingen interaksjonseffekt av sosial støtte. Ved hjelp av stianalysar testa eg ein modell som illustrerer den komplekse samanhengen mellom noverande helseplager i målgruppa og faktorar som tidlegare påkjenningar og resiliensfaktorar. Denne modellen viser at både tidlegare traume og eksilrelaterte vanskar bidreg til noverande helseplager, medan sosial støtte har ein modererande effekt. I tillegg påverkar tidlegare traume grada av eksilrelaterte vanskar, som igjen påverkar sosial støtte. Resultata blir diskutert i forhold til Antonovsky (1988) sin teori om "Kjensle av samanheng", og Janoff-Bulman (1989) sine formuleringar av kva basisantakingar som blir splintra når ein opplever noko traumatisk.

Forståing av funna

Resultata frå undersøkinga er i all hovudsak i tråd med eksisterande empiri, i det at tidlegare traume har vist seg å vere ein sterk prediktor for psykiske helseplager, med ein tendens til ein dose-respons-samanheng mellom antall tidlegare traume og grad av helseplager. På same måte har eksilrelaterte vanskar tidlegare vist seg å ha eit sjølvstendig bidrag i forhold til noverande helseplager, og sosial støtte er ein kjend modererande faktor. Funna peikar også på dei komplekse samanhengane mellom helseplager og påkjenningar og modererande faktorar som opererer i forhold til grupper som har opplevd så omfattande og samansette påkjenningar som tilfellet er for eksilgrupper frå krigsramma områder. Dei fleste funna frå undersøkinga er difor upåfallande og i tråd med tidlegare forskning. Det er likevel viktig å merke seg og reflektere kring null-funnet mellom skåre på dei standardiserte måleinstrumenta eg nytta for å måle helseplager og tsunamirelaterte påkjenningar. Medan dette kan bli tatt som evidens for at tsunamien ikkje hadde betydning for psykisk helse i denne gruppa, vil ikkje dette vere ei rett tolking, slik eg ser det. Det er to andre konkurrerende hypotesar som er betre fundert. For det fyrste kan variasjonen i tap vere for liten til at ein ser nokon forskjell i helseplager mellom dei som einaste miste vener og dei som miste nær familie i tsunamien. I eit slikt tilfelle ville all variasjon i helseplager skrive seg frå andre faktorar, som t.d. tidlegare traume. For å teste dette burde ein hatt ei kontrollgruppe frå populasjonen som ikkje hadde opplevd tsunamirelaterte tap, og dette er ein svakheit ved undersøkinga. Den andre hypotesen er knytt til dose-respons-funnet mellom traume og helseplager. Tsunamien kan her sjåast på som eit ekstra traume som legg seg oppå dei tidlegare trauma. Ein vil då ikkje greie å single ut det tsunamispesifikke utslaget på helseplager, men tsunamien vil heller gjere seg gjeldande i den sterke samanhengen som ein ser mellom traume og helseplager. Ut frå denne tolkinga blir det særleg viktig å gi tilbod om helsehjelp til sterkt traumatiserte grupper når katastrofen rammar, då sjansen for at symptommengda blir klinisk betydelig aukar til fleire traume ein har opplevd tidlegare.

DISKUSJON BASERT PÅ HELE MATERIALE

De tre studiene har undersøkt situasjonen under og etter flodbølgekatastrofen for to berørte minoritetsetniske grupper i Norge: indonesiske acehnesere og srilankiske tamiler.

Bakgrunn

Gruppene skiller seg fra hverandre blant annet med hensyn til størrelse, bosted og tid i Norge. Mens tamilene utgjør den tolvte største minoritetsgruppen i Norge utgjør acehneserne en av de minste (rundt 200 personer). Mens tamilene har ankommet på ulike tidspunkter siden sekstitallet, er alle acehneserne relativt nyankomne og kom til landet i løpet av en sjuårsperiode før tsunamien. Tamiler er bosatt mange steder i Norge. Stort sett alle acehneserne er bosatt i Rogaland.

Tamilene og acehneserne i undersøkelsene befant seg i forskjellige sammenhenger - henholdsvis i Oslo og i mer oversiktlige lokalsamfunn i Rogaland. Achenesergruppen er en liten og forholdsvis ny flyktningsgruppe som da tsunamien inntraff stort sett hadde kontakt med mottaksapparatet for flykninger i kommunene, mens tamilgruppen er langt større og befinner seg i en mer uoversiktlig, multikulturell sammenheng. Dette gjør dem mer "usynlige" i lokalmiljøene og de fleste av de intervjuede hadde ikke lenger kontakt med mottaksapparatet. Tamilene i spørreskjemaundersøkelsen bodde ulike steder i Norge.

Gruppene har til felles at deres opprinnelsesland har vært preget av krig og voldelig politisk konflikt i mange år, og at flodbølgekatastrofen førte til svært store ødeleggelser og tap. Aceh-provinsen i Indonesia var det geografiske området i verden som ble aller hardest rammet av tsunamien (om lag 170 000 døde og savnede), mens Sri Lanka var det nest meste berørte landet på verdensbasis (om lag 35 000 døde og savnede).

Separate studier med metodologiske likheter og forskjeller

Selv om de to minoritetsbefolkningene ble undersøkt i separate studier, var det mange fellestrekk i metodologi og tilnæringsmåte. Mange av forskningsspørsmålene var de samme, og det ble innhentet både kvantitative og kvalitative data fra begge grupper.

Undersøkelsene skiller seg fra hverandre med hensyn til deler av metodevalg, datagrunnlag og antatt representativitet. Mens en svært stor andel (75 %) av voksne acehnesere bosatt i Norge deltok i den acehnesiske spørreskjemaundersøkelsen, var svarprosenten i den tamilske spørreskjemaundersøkelsen lav (10 %). Mens vi har et relativt nøyaktig inntrykk av forekomsten av ulike opplevelser og fenomener i den acehnesiske befolkningen (altså hvor stor andel av acehneserne i Norge som har opplevd noe bestemt eller reagert på en nærmere angitt måte), foreligger det ikke tilsvarende representative prevalensdata når det gjelder tamilene.

Mens de kvalitative intervjuene med acehnesere omfattet personer som henholdsvis hadde eller ikke hadde reist hjem, omfattet intervjuene med tamiler personer som reiste tilbake til hjemlandet i tiden etter tsunamien eller som hadde befundet seg på Sri Lanka da tsunamien inntraff.

Disse ulikhetene gjør datamaterialet rikt og variert, men medfører samtidig at det ikke alltid er mulig å gjøre direkte sammenlikninger mellom gruppene.

Personlig tsunamiberørthet

Tapene kan tallfestes i den acehneserne eksilbefolkningen. Hver acehneser mistet i gjennomsnitt 10,2 familiemedlemmer og 9,8 venner, og 1 av 3 opplevde tap av nære familiemedlemmer. Det foreligger imidlertid ikke tilsvarende informasjon om den tamilske befolkningen generelt. Fra spørreundersøkelsen blant tamilere vet vi at av de 61 med tap hadde 6 personer mistet nær familie, 31 hadde mistet både familie og venner og 23 hadde opplevd at venner omkom. Til tross for disse begrensninger i datamaterialet betyr ikke dette at vi mangler enhver informasjon om størrelsen på tapene blant norske tamiler. I Oslo anslo for eksempel to uavhengige kilder som stod tamilene nær i perioden etter tsunamien, at om lag 100 familier var nært berørt av tsunamien.

Tsunamiopplevelser og psykisk helse

I begge gruppene var det en initial opplevelse av sjokk idet mediene begynte rapporteringen om og fra den voldsomme naturkatastrofen som hadde rammet deres respektive opprinnelsesland. De umiddelbare reaksjonene varierte. Noen gråt, noen trakk seg tilbake og noen virket tilsynelatende mindre følelsesmessig berørt. Mange beskrev nummenhet.

I en periode på et par uker var situasjonen preget av forvirring og mangel på opplysninger om hvordan det hadde gått med familie og venner. Behovet for å få vite var sterkt, og folk brukte mye tid og krefter på å forsøke å ringe, sende e-post eller meldinger til personer i henholdsvis Aceh og Sri Lanka. Mange steder var imidlertid kommunikasjonslinjene ute av funksjon. For acehneserne var det helt umulig å oppnå kontakt med hjemstedet i en periode på to uker.

Et viktig og tydelig fellestrekk mellom gruppene var ønskene om, og behovene for, å kunne bistå de rammede i opprinnelseslandet. Både blant acehneserne og tamilene var det svært mange som fra første stund hadde et brennende ønske om å reise tilbake for å hjelpe til, lete etter savnede, være til gjensidig støtte i forhold til overlevende og ivareta forpliktelser overfor døde familiemedlemmer.

De intervjuede tamilene som besøkte opprinnelseslandet i perioden etter tsunamien gav gjennomgående uttrykk for at reisene hadde vært til hjelp både for de rammede i opprinnelseslandet og dem selv. Selv om reisene var forbundet med opplevelser av ødeleggelse, dødsfall og sorg, var de også forbundet med positive opplevelser av å kunne være til hjelp og støtte og av selv å kunne motta emosjonell støtte fra familien. Å treffe familiemedlemmene synliggjorde også for noen at ikke alle var døde.

De fleste acehneserne hadde også sterke ønsker om å reise tilbake til Aceh, men få lyktes med dette. Når dette ikke var mulig, ville de gjerne at noen av de rammede familiemedlemmene skulle få komme til Norge, men også på dette punktet mislyktes (nesten) alle. I praksis var mulighetene til å bidra i Aceh dermed begrenset til det man kunne foreta seg i Norge. Mange sparte og sendte hjem egne penger, og mange var også med på pengeinnsamlinger i lokalmiljøet. Det oppstod imidlertid spenninger i forbindelse med pengeinnsamlingene fordi acehneserne ønsket at de innsamlede midlene skulle gå direkte til hjelpearbeidet i Aceh, mens hjelpeorganisasjonene ikke ønsket å øremerke pengene på denne måten.

Å føle seg ute av stand til å kunne bidra i opprinnelseslandet var det overskyggende temaet for de fleste av de intervjuede acehneserne. Halvannet år etter tsunamien var temaet fortsatt forbundet med sorg, fortvilelse og avmaktfølelse, og de fleste lette fortsatt etter muligheter for å kunne reise tilbake.

Dette funnet må ses i sammenheng med et annet sentralt inntrykk fra de gjennomførte studiene. Selv om mange av acehneserne og tamilene i Norge var sterkt personlig berørt av det som hadde skjedd, var det få av de intervjuede som fant det naturlig å beskrive seg selv som hjelpetrengende på egne vegne. Den hjelpen de i stedet etterlyste var tiltak som kunne hjelpe dem å hjelpe; å være til praktisk og følelsesmessig støtte for alle de nærstående i opprinnelseslandet som hadde hatt så vonde opplevelser og tap og som nå befant seg i en vanskelig livssituasjon. I tråd med dette var det få som søkte helsehjelp for egne reaksjoner og plager. Blant acehneserne var det for eksempel bare 8 prosent som oppsøkte fastlegen i perioden etter tsunamien, og bare 4 prosent som var i kontakt med psykiater eller psykolog.

Samtidig har det foreliggende datamaterialet avdekket tegn på en betydelig psykisk belastning blant både acehnesere og tamiler. 15 måneder etter tsunamien hadde 75 prosent av acehnesere, og 50 prosent av de undersøkte tamilene, en symptombelastning av antatt klinisk betydning vurdert ved GHQ-28 (et spørreskjema som brukes for å oppdage psykiske belastninger i befolkningsundersøkelser). I begge gruppene var andelen som oppfylte dette kriteriet for psykisk uheldighet høyere enn blant voksne nordmenn som var i Thailand da tsunamien inntraff (41 prosent et halvt år etter tsunamien) eller blant norske hjelpearbeidere som reiste til de tsunamirammede områdene for å delta i hjelpearbeidet (11 prosent mellom ni og ti måneder etter tsunamien).

I to av studiene ble forekomsten av posttraumatiske reaksjoner vurdert. Blant acehneserne var det 42 prosent av de voksne som hadde slike reaksjoner 15 måneder etter tsunamien. Blant tamilene undersøkt i spørreundersøkelsen var det 20% som hadde reaksjoner som lå nært opp til kriteriene for PTSD diagnose.

Tiltak for å støtte og hjelpe

Det ble satt i gang flere tiltak for å hjelpe og støtte acehneserne og tamilene i perioden etter tsunamien. Både det offentlige, frivillige organisasjoner og trossamfunn bidro til innsatsen. De foreliggende studiene har beskrevet tiltakene slik de fremstod og ble opplevd blant tamiler bosatt i Oslo og acehnesere bosatt i Rogaland.

Lokalbaserte tiltak

Rogaland: I Rogaland ble det etablert hjelpe- og støttetiltak i alle de tre kommunene hvor acehneserne er bosatt. Mange av tiltakene ble til i samarbeid mellom offentlige og frivillige aktører. Personell som arbeider med flyktninger til daglig, var sentrale i forhold til å initiere og gjennomføre dem. Helsepersonell spilte en mer tilbaketrukket rolle. Tiltakene omfattet blant annet møter og samlinger, personlig kontakt, minnemarkeringer, støtte til kommunikasjon med hjemlandet, tiltak på skoler og i barnehager, og pengeinnsamlinger. Omfanget og utformingen av tiltakene varierte fra kommune til kommune:

- I *Time* var situasjonen preget av nær og hyppig kontakt mellom kommunalt ansatte og de berørte acehneserne. Det ble tidlig tatt oppsøkende telefonisk kontakt med alle de berørte, og det ble deretter gjennomført hjemmebesøk til alle i tre omganger. I samarbeid mellom kommunen og Røde Kors ble det arrangert "åpent hus" to ganger per uke. Kommunen ga støtte til telefoni- og nettkommunikasjon og sørget for praktisk hjelp med, og økonomisk tilleggsstøtte til, minnereiser.
- I *Stavanger* var de daglige "åpent hus"-samlingene på Røde Kors-huset det mest markante tiltaket. Kommunens flyktningseksjon bidro i tillegg med oppsøkende kontakt og individuell samtaler. Det var tilgang til fri telefon og internettbruk. Både skoler, barnhager og introduksjonsprogram hadde fokus på berørte personer og familier.
- I *Sandnes* holdt de ansatte ved introduksjonsprogrammet nær kontakt med de acehnesiske elevene både på dag- og kveldstid. Mottakskontoret for flyktninger spilte en noe mer tilbaketrukket rolle, og omfanget av tiltakene synes å ha vært noe mindre i Sandnes enn i de andre to kommunene.

Oslo: Tamilske ressurs- og veiledningssenter (TRVS) ble en nøkkelinstitusjon i det lokale arbeidet vis-à-vis rammede familier. TRVS representerte de rammede tamilene utad, bidro til å definere deres behov overfor det offentlige, registrerte rammede og fulgte opp enkelte av disse gjennom telefon eller hjemmebesøk. Senteret bistod også med å fremskaffe informasjon om savnede familiemedlemmer og formidlet informasjon og praktisk hjelp i forhold til hjelpetilbud og støtteordninger. Senteret fungerte også som et forum for sosial støtte for en del rammede tamiler. TRVS er imidlertid omstridt i deler av det tamilske miljøet og en del tamiler ønsket derfor ikke å benytte seg av tilbudene som ble gitt ved senteret. Andre kjente lite til tilbudene eller var ute av stand til å nyttiggjøre seg disse.

En rekke støttende tiltak ble iverksatt i offentlig regi i Oslo den første tiden etter katastrofen. Bydelene i Groruddalen samarbeidet om utforming av tiltak til tsunamirammede. De opprettet blant annet en minoritetstelefonlinje der folk kunne henvende seg, gav muligheter for

midlertidig barnehageplass/plass ved Skolefritidsordning (SFO) for barn i berørte familier og muligheter for å disponere møtelokaler. Enkelte bydeler gav økonomisk støtte til eksempelvis TRVS og bidro til pengeinnsamlinger for overlevende på Sri Lanka. Rammede bydelsansatte fikk tilbud om velferdspolisjoner og støttende samtaler gjennom bedriftshelsetjenesten. Representanter for bydelene deltok i minnemarkeringer i tamilsk regi og det ble også avholdt egne minnemarkeringer på en del tjenestesteder. Mange bydelsansatte gav uttrykk for at de, utover den konkrete støtten, også ønsket å vise tamilene at de ble verdsatt av det norske samfunnet og at deres tap og sorg ble sett.

Bydelenes største utfordring var å finne frem til- og tilby hjelp til rammede familier som ikke hadde befunnet seg i katastrofeområdene og som derfor ikke var registrert. Bydelene samarbeidet i ulik grad med tamilske organisasjoner, trossamfunn og enkeltpersoner om dette. Alle bydelene forsøkte også å kartlegge berørte familier gjennom skoler, barnehager, helsestasjoner og andre tjenestesteder. Flere spesifikke tiltak for tamilene i regi av bydelene ble iverksatt, blant annet gjennom barnehager, skoler, en samtalegruppe ved et familiesenter og muligheter for støttende samtaler ved et kvalifiseringscenter.

I den første perioden etter tsunamien var imidlertid de intervjuede tamilene mest opptatt av hvordan det stod til med familien i hjemlandet, av å komme seg dit og av å takle hverdagens gjøremål. I denne perioden oppsøkte få av dem de nyopprettede hjelpetilbudene. Mange kjente heller ikke til disse tilbudene.

Tiltak utgått fra sentrale myndigheter

Sentrale myndigheter initierte flere tiltak rettet mot de tsunamiberørte minoritetsetniske miljøene i Norge. Så vidt vi kjenner til har det aldri tidligere vært etablert tilsvarende tiltak i forbindelse med at minoritetsetniske grupper har vært berørt av katastrofer eller kriser i opprinnelseslandet. Tiltakene utgjorde dermed viktig nybrottsarbeid. Til tross for at de ble utformet på kort tid og under sterkt tidspres, adresserte de i prinsippet viktige behov i de berørte gruppene. Dette var i seg selv en betydningsfull oppnåelse. Det var likevel problemer med distribusjonen av tiltakene i de berørte gruppene, og noen av tiltakene fremstår som noe underdimensjonerte.

Myndighetenes tiltak omfattet:

- *Sosial- og helsedirektoratet* arbeidet med tiltak beregnet på minoritetsetniske grupper i hele den første fasen etter tsunamien. En viktig del av innsatsen var rettet mot det tamilske miljøet i Oslo ved at direktoratet tidlig vedtok å gi faglig og økonomisk støtte til Tamilsk ressurs- og veiledningscenter. Støtten innbefattet faglig input fra NKVTS samt økonomiske tilskudd til telefoner og internettutgifter, utvidet åpningstid med vaktordning og midler til å kjøpe fri en miljøarbeider med tamilsk bakgrunn som kunne arbeide som miljøarbeider i eget miljø. Direktoratet holdt også nær kontakt med det tamilske miljøet gjennom å invitere representanter for TRVS til møter og diskusjoner.
- *Kommunal- og regionaldepartementet* (KRD) hadde også nær kontakt med det tamilske miljøet. I *Utlendingsdirektoratet* ble det etablert en særskilt prosjektgruppe og en informasjonstelefon, og det ble vedtatt at UDI skulle føre en lempelig praksis med hensyn til behandling av søknader om blant annet reisedokumenter, familiejenforening og statsborgerskap. Flere søkere fikk innvilget statsborgerskap før de ville ha kunnet få dette under ordinære omstendigheter. KRD var også ansvarlig for støtteordningen for individuelle minnereiser for minoritetsetnisk tsunamiberørte. Til sammen 138 personer fikk støtte til en slik minnereise.

Det var imidlertid betydelige forskjeller når det gjaldt hvor godt disse tiltakene nådde fram til personer i det tamilske miljøet på den ene siden og personer i det acehnesiske miljøet på den annen. I stedet for systematisk å kartlegge det totale minoritetsetniske miljøet i Norge som kunne være berørt av tsunamien, er inntrykket at myndighetene tidlig rettet oppmerksomhet mot det tamilske miljøet i Oslo og langt på vei kom til å glemme de berørte acehneserne. I motsetning til det tamilske miljøet fikk ikke representanter fra det acehnesiske miljøet delta i møter og diskusjoner. De mottok heller ingen faglig eller økonomisk støtte fra sentralt hold.

Ubalansen i kontakten mellom myndighetene og de to minoritetsbefolkningene medførte at acehnesernes spesielle situasjon og behov i liten grad ble tatt hensyn til i utformingen av hjelpetiltak på nasjonalt nivå. Det førte også til at det berørte acehnesiske miljøet i liten grad fikk informasjon om tiltakene da de ble iverksatt.

Også i forhold til det tamilske miljøet ble det lagt noen føringer som kan være gjenstand for diskusjon. Man valgte tidlig Tamilsk ressurs- og veiledningscenter som konkret samarbeidspartner. Selv om det ble gjort mye nyttig og betydningsfullt arbeid ved TRVS, er dette senteret omstridt i deler av det tamilske miljøet og en del familier ønsket derfor ikke å benytte seg av tilbudene som ble gitt der.

Minnereiser

Myndighetene ved Kommunal- og regionaldepartementet etablerte som nevnt en ordning som ga tilskudd til "individuelle minnereiser" for minoritetsetniske tsunamiberørte. IOM ble kontrahert til å forstå det praktiske arbeidet med ordningen. For å kvalifisere for støtte måtte søkeren ha vært i Norge i over 3 år og tilfredsstillende kravene til bosettingstillatelse. Inntil to medlemmer av hver berørte familie kunne få støtte, og oppholdet kunne vare i inntil fire uker. Søknadsfristen var 15. mars 2005 og hovedregelen var at reisen måtte påbegynnes senest innen utgangen av april 2005.

Intensjonen i ordningen var i tråd med tamilenes og acehnesernes sterke ønske om, og opplevde behov for, å reise tilbake til opprinnelseslandet. Blant dem som gjennomførte reisen var opplevelsen også at reisen var av klart positiv betydning. Undersøkelsen blant acehnesere viste for eksempel at blant dem som hadde gjennomført en minnereise var det 67 % som opplevde at de fikk det bedre under og etter reisen enn de hadde hatt det før.

Av de 138 innvilgede søknader, var det 20 acehnesere som fikk støtte. De øvrige består av tamiler, thailendere og andre. Blant de berørte i aceh-gruppen kjente mange ikke til ordningen eller de oppfylte ikke kravene for å få reisestøtte.

Vårt inntrykk er at de fleste rammede tamilene i Oslo hadde kunnskap om minnereiseordningen, men heller ikke alle tamiler kvalifiserte til å få reisestøtte. Det er uvisst i hvor stor grad det var kjennskap til ordningen blant tamiler andre steder i landet.

En del rammede måtte låne penger og fikk økonomiske problemer i etterkant av hjemreisen. Én årsak var at ordningen omfattet økonomisk støtte til kun to personer per familie. Time kommune tok konsekvensen av dette og valgte å gi tilleggsreisestøtte til barn. I tillegg førte ordningens tidsbegrensning til større utgifter for mange. Enkelte tamiler opplevde i tillegg at trygdeytelser, eksempelvis dagpenger, ble stoppet mens de befant seg i hjemlandet etter hjemreisen. Andre som mottok sosialtrygd eller attføringspenger fikk derimot beholde ytelsene under oppholdet. Forventninger fra familien i hjemlandet om økonomisk støtte medvirket også til økonomiske vanskeligheter for noen.

Kravet om opphold i Norge i minst tre år for å kvalifisere for støtte, ble også oppfattet som strengt og vanskelig for dem å forstå. Det ble påpekt at man ved en slik treårsregel også burde ta hensyn til den totale tiden som flyktning, ikke bare antall år i Norge.

De færreste acehneserne oppnådde å reise til Aceh. En viktig grunn var at de fleste ikke var blitt norske statsborgere ennå og derfor ikke hadde pass som muliggjorde besøk til opprinnelseslandet. De fleste av acehneserne som fikk reisestøtte, reiste derfor til Malaysia (hvor de hadde levd i eksil i perioden før de kom til Norge). Fire personer gjennomførte likevel reiser til Aceh-provinsen. Noen av dem hadde fått statsborgerskap før tsunamien, andre fikk innvilget statsborgerskap av UDI etter at tsunamien inntraff. Ikke alle acehneserne kjente til mulighetene for å søke om dette.

Et annet moment som ble reist i samtaler med informantene var problemer knyttet til dokumentasjonskrav, særlig dokumentasjon av dødsfall. Problemer knyttet til manglende identifisering av de døde, massegraver og få muligheter til få utstedt dødsattester ble beskrevet.

Betydning av tro og trossamfunn

Undersøkelsene viste at en del rammede fikk hjelp av sin tro til å komme gjennom perioden etter tsunamien. Enkelte beskrev imidlertid at de mistet sin tro som følge av katastrofen. Det å delta i arrangementer i regi av egne trossamfunn gav ulike muligheter for sosial/emosjonell støtte i denne perioden. Det varierte også hvorvidt intervjupersonene syntes det var naturlig å oppsøke trossamfunn for å få denne type støtte.

Målgruppens vurdering av offentlige hjelpetiltak

I spørreskjemaundersøkelsene (1 & 3) ble både acehneserne og tamilene bedt om å evaluere hvordan de så på hjelpen de hadde fått under og etter tsunamien. Blant acehneserne var det 26 prosent som uttrykte noen grad av fornøydhet med tiltakene, mens en blant tamilene som inngikk i spørreundersøkelsen fant at 27% var svært fornøyd og 20% var fornøyd 10 mnd etter katastrofen. Fjorten prosent rapporterte at de synes det hadde vært greit eller lett å få tak i den hjelpen de trengte etter tsunamien. Det er viktig her å presisere at det skal riktignok noe til å bli "fornøyd" i en situasjon preget av krise og tap. Det finnes ingen hjelpetiltak som kan erstatte eller gjøre godt igjen tapet av en kjær person. Den dårlige evalueringen acehneserne ga hjelpen må til dels forstås også i lys av dette forholdet. Det er likevel verd å merke seg hvor sterk fortvilelsen var blant acehneserne over å ikke kunne få være til mer hjelp og støtte for de overlevende hjemme i Aceh.

Tamilene i den kvalitative undersøkelsen gav i hovedsak uttrykk for at de hadde fått hjelp gjennom hjemreiseordningen og bistand med reisepapirer. Mange uttrykte imidlertid avmakt i forhold til manglende muligheter for familiegjening med utsatte familiemedlemmer og mulighetene for å kunne møte disse i fremtiden.

Mange av tamilene kjente i liten grad til andre støtteordninger enn hjemreiseordningen. De ekstraordinære tiltakene som ble iverksatt i akutfasen opphørte stort sett i løpet av den første 1,5 måneden etter katastrofen. Etter noen måneder var disse tiltakene borte. Fastlege og DPS gjenstod nå som mulige hjelpere. Flere av de rammede tamilene oppsøkte fastlege. For mange var imidlertid DPS et utenkelig forum for hjelp og støtte. Det ovenstående understreker behovet for langsiktige og alternative former for hjelpetilbud.

Sentrale fakta/funn og kommentarer/anbefalinger

Fakta/funn	Kommentar/anbefaling
Tidligere erfaringer, sårbarhet og helse	
<p>En stor andel av de tsunamiberørte acehneserne og tamilene i Norge hadde erfart mange belastende og potensielt traumatiserende opplevelser forut for ankomst til Norge. Disse var dels knyttet til krigsopplevelser i opprinnelseslandet og dels til vanskelige opplevelser i forbindelse med flukt/utvandring og eksiltilværelse.</p> <p>15 måneder etter tsunamien hadde 3 av 4 acehnesere en psykisk symptombelastning av antatt klinisk betydning. 42 prosent hadde posttraumatiske reaksjoner. Om lag 20 % av tamilene rapporterte reaksjoner i tråd med kriterier for PTSD diagnose</p>	<p>Hjelpeapparatet må være oppmerksom på at mange minoritetsetniske grupper i Norge har bakgrunn fra land der krig, kriser og katastrofer forekommer hyppigere enn i Norge og ha kunnskap om at medlemmene av mange minoritetsetniske grupper kan være spesielt sårbare i krise- og katastrofesituasjoner fordi de har vært utsatt for traumatiske opplevelser tidligere.</p>
Informasjonsunderskudd og tiltak beregnet på å skaffe til veie opplysninger	
<p>Etter tsunamien var det lenge mangel på opplysninger om hvordan den enkeltes pårørende i opprinnelseslandet var rammet. Uvissheten representerte en betydelig belastning og behovet for å få vite var stort.</p>	<p>Tidlige faser etter at land langt borte er rammet av en krise eller katastrofe vil ofte karakteriseres av informasjonsunderskudd. For dem som venter på nytt om sine pårørende, vil uvissheten være psykisk belastende.</p>
<p>Både i Oslo og Rogaland ble det gjort en betydelig innsats med tanke på å bringe til veie informasjon fra henholdsvis Sri Lanka og Aceh. Begge steder ble det også gitt støtte til kommunikasjon med opprinnelseslandet.</p>	<p>Tiltak beregnet på å fremskaffe informasjon og lette kontakten med pårørende i hjemlandet vil ofte være viktige tiltak når minoritetsetniske grupper er berørt av kriser eller katastrofer i hjemlandet.</p>
Hjelp til å hjelpe	
<p>Det var et sterkt ønske og et viktig opplevd behov i de undersøkte minoritetsgruppene å kunne være til hjelp og støtte for de katastroferammede i opprinnelseslandet. Mange ga uttrykk for at hjelp til å lykkes med dette var den viktigste hjelpen de kunne få i perioden etter tsunamien.</p>	<p>For myndighetene og hjelpeapparatet er det viktig å ha fokus på at <i>hjelp til å hjelpe</i> de krise- eller katastroferammede i opprinnelseslandet kan være en viktig del av bistanden til en indirekte krise- eller katastrofeberørt minoritetsgruppe.</p>
Tilbakereiser	
<p>Det mest fremtredende ønsket blant mange av de berørte var å reise tilbake til opprinnelseslandet for å hjelpe til, være sammen med, delta og være til gjensidig støtte for hverandre</p> <p>De som gjennomførte en tilbakereise opplevde stort sett at de fikk det bedre under og etter reisen enn de hadde hatt det før.</p> <p>Mange av dem som av ulike grunner ikke lyktes med å reise, opplevde varierende grader av skuffelse, fortvilelse, avmakt og skyldfølelse.</p>	<p>Det opplevde behovet for samvær med katastroferammede pårørende i opprinnelseslandet kan være sterkt, og muligheten til å gjennomføre en besøks- eller minnereise kan oppleves positivt.</p> <p>Det er derfor viktig at myndighetene etablerer tiltak som styrker mulighetene for å gjennomføre tilbakereiser også i fremtidige situasjoner der minoritetsgrupper opplever at opprinnelseslandet rammes av en katastrofe.</p> <p>Det kan finnes ulike måter å legge til rette for tilbakereiser; offentlige reisetilskudd, alternativt, en sosialt tilrettelagt forsikringsordning m.m.</p>
<p>Mange som ønsket å gjennomføre en tilbakereise, manglet nødvendig reisedokumentasjon. I UDI ble det ført en lempelig praksis med hensyn til behandling av søknader om dette. Bl.a. fikk noen innvilget statsborgerskap før de ville under ordinære omstendigheter. Enkelte asylsøkere fikk utstedt midlertidige reisebevis. Enkelte av de berørte kjente imidlertid ikke til mulighetene for å søke om dette. I tillegg kunne manglete dokumentasjon av døde familiemedlemmer være et problem. Vanskelig identifisering og massegraver er grunner til dette.</p>	<p>Manglende reisedokumentasjon vil kunne representere en formell hindring for at minoritetsetniske skal være i stand til å gjennomføre besøks- og minnereiser. En rask og fleksibel saksbehandling hos utlendingsmyndighetene kan bidra til å redusere slike hindringer. Å sørge for informasjon om mulighetene er også nødvendig.</p> <p>Det bør drøftes hvordan en kan forholde seg til problemer når det gjelder å fremskaffe dødsattester og der dette kreves for visse ytelser.</p>
<p>Blant acehneserne som ønsket å reise var det 51 prosent som ikke fikk informasjon om reisetilretteordningen i tide til å søke. Blant dem som kjente til ordningen, opplevde enkelte at søknadsprosedyren var komplisert bl.a. på grunn av språkproblemer og nettbaserte søknadsskjemaer. Budsjettet for reisetilretteordningen ble brukt opp og mange visste ikke om ordningen i tide for å søke.</p>	<p>Informasjonsunderskudd, korte søknadsfrister, språkproblemer og formelle krav til utformingen av søknader kan begrense mulighetene for at målgruppepersoner klarer å nyttiggjøre seg et støttetiltak. I en krise-eller katastrofepreget situasjon kan det være vanskelig å dimensjonere ulike tiltak riktig i initialfasen og behov for å justere planer og budsjetter underveis.</p>

Fakta/funn	Kommentar/anbefaling
Besøksordinger i forhold til opprinnelsesland	
Blant dem som ikke lyktes med å gjennomføre besøksreiser til opprinnelseslandet, ønsket mange å få pårørende på besøk til Norge. Antallet besøk var imidlertid lavt.	I situasjoner der reise til opprinnelseslandet ikke er mulig, kan det legges til rette for familiært samvær, nærhet og støtte ved at pårørende fra det katastrofe- eller kriserammede landet får besøke familiemedlemmer i Norge.
Hjelpearbeid og innsamlingsaksjoner	
Både acehnesere og tamiler i Norge ønsket å bidra praktisk og materielt til nødhjelps- og oppbygningsarbeidet i opprinnelseslandet. De både sparte/ sendte hjem egne midler og deltok i innsamlingsaksjoner i regi av ulike frivillige organisasjoner, trossamfunn, arbeidsplasser e.l.	Å være ute av stand til å hjelpe andre som er i nød, er belastende. Blant minoritetsetniske som opplever at deres opprinnelsesland rammes av en katastrofe, vil det ofte være ønsket om å bidra til nødhjelps- og gjenoppbygningsarbeidet. Ved å inkludere de berørte i planleggingen og gjennomføringen av pengeinnsamlinger og annet støttearbeid, kan frivillige organisasjoner bidra til opplevelse av nytte, mening og solidaritet.
Blant acehneserne var det fortvilelse over at Røde Kors ikke fant det mulig å imøtekomme deres ønske om at de innsamlede midlene ble øremerket for tiltak i Aceh-provinsen.	Behovet for informasjon om hvordan hjelpen når fram til og virker i eget opprinnelsesområde vil ofte være stort.
En del tamilske helsearbeidere ønsket også å yte konkret hjelp i nødhjelpsområdene. Noen fikk muligheter og støtte til å bidra, enkelte betalte av egen lomme for å få dette til. Andre hadde ikke økonomiske muligheter til å yte nødhjelp uten en hjelpeorganisasjon i ryggen	I minoritetsgruppene finnes også fagpersoner som på ulike måte kan være ressurser i krisesituasjoner i kraft av profesjon, språk og kulturkunnskap, både når det gjelder konkret nødhjelpsarbeid og i forhold til støttearbeid i Norge.
Kontakt mellom myndighetene og de berørte miljøene i Norge	
Myndighetene fikk tidlig kontakt med Tamilsk ressurs- og veiledningssenter (TRVS) i Oslo. Senteret fikk faglig og økonomisk støtte til tsunamirelaterte aktiviteter og var i løpende dialog med myndighetene. Et eksempel på en gruppe det ikke ble satt tilsvarende fokus på fra myndighetene side, var det acehnesiske miljøet i Rogaland.	Det er viktig å sørge for en god og systematisk kartlegging av berørte så tidlig som mulig slik at alle grupper blir identifisert.
Mange acehnesere gikk glipp av informasjon om tiltak og ordninger utgått fra myndighetene. En stor andel kjente blant annet ikke til reise støtteordningen i tide og manglet kunnskap om mulighetene for å få hjelp med reisedokumenter og familiejenforening.	Det vil ofte være utfordrende å nå etniske minoritetsgrupper med informasjon, blant annet på grunn av språkbarrierer og medievaner som er annerledes enn i en gjennomsnittlig norsk-etnisk målgruppe. Det vil være viktig å etablere direkte kommunikasjonskanaler med målgruppen(e) også i normal situasjonen (IMDI).
Både i det tamilske og acehnesiske miljøet eksisterte det politiske spenninger og skillelinjer. Størst praktisk betydning fikk dette i den tamilske gruppen. TRVS, som fikk en sentral rolle som formidler av hjelp og støtte, er omstridt i deler av det tamilske miljøet og en del tamiler ønsket ikke å benytte seg av tilbudene som ble gitt ved senteret.	For hjelpeaktører er det viktig å være oppmerksom på at minoritetsetniske miljøer ofte ikke er homogene. Informasjons-, kommunikasjons- og støttetiltak må legges opp slik at de når alle deler av de berørte miljøene.
Lokalbaserte tiltak	
I Rogaland ble det etablert hjelpe- og støttetiltak i alle de tre kommunene hvor acehneserne er bosatt. Personell som arbeider med flyktninger til daglig, var sentrale i forhold til å initiere og gjennomføre dem. I Oslo ble et allerede etablert samarbeid mellom kirken, hjelpere og andre trossamfunn benyttet til å kartlegge berørte og utforme tiltak	Forhåndskjennskap og tidligere kontakt vil ofte være nyttig og nødvendig og gi grunnlag for at personer og organisasjoner engasjerer seg i hjelpe- og støttetiltak i en situasjon preget av krise eller katastrofe.

Mange tiltak, både i Rogaland og i Oslo, ble til i samarbeid mellom offentlige og frivillige aktører, og samarbeidet mellom disse aktørene ble opplevd som godt og fruktbart.	Samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor kan være nyttig ved utformingen av tiltak beregnet på å støtte og hjelpe minoritets-etniske grupper som er berørt av krise-/katastrofesituasjoner i opprinnelseslandet.
I Oslo bidro myndighetenes støtte til TRVS til at den tsunamiberørte gruppen selv ble enda mer aktivisert i planlegging og gjennomføring av hjelpe- og støttetiltak. I Rogaland ble acehneserne i større grad "mottakere" av hjelp og støtte.	Å være aktiv og deltakende kan styrke opplevelsen av mestring, mening og selvfølelse. Når det er mulig bør forholdene legges til rette for at kriseberørte kan delta i planlegging og gjennomføring av hjelpe- og støttetiltak.
I perioden etter tsunamien var det noen av acehneserne som trakk seg tilbake og unngikk samvær med andre. Noen av disse hadde svake nettverk og spesielt sterke følelsesmessige reaksjoner. I Rogaland gjorde alle kommunene en innsats for å oppsøke og nå fram til personer som trakk seg tilbake. I Oslo hadde bydelene begrensede muligheter for å skaffe seg oversikt over dette. Skoler og barnehager kontaktet imidlertid sine tamilske elever/ barnehagebarn og deres familier for å forhøre seg om deres situasjon. Foreldre og barn opplevde dette i hovedsak som positivt.	Oppsøkende virksomhet bør vurderes som en viktig del av tiltak beregnet på å hjelpe og støtte personer berørt av en krise eller katastrofe i opprinnelseslandet.
Selv om det ble iverksatt mange aktiviteter og tiltak i lokalsamfunnene hvor acehneserene bor (aktiviteter beregnet på å få acehneserne til å møtes, ha gode sosiale rammer og få tak i informasjon), ga mange i ettertid uttrykk for at de ikke fikk den hjelpen de trengte mest (hjelp til å hjelpe de rammede i Aceh).	Det er viktig at prinsippene for god krisehåndtering følges. Samtidig er det viktig at hjelpeapparatet innhenter informasjon om målgruppens opplevde behov, for eksempel gjennom samtaler, intervjuer og/eller spørreskjemaer.
Alle acehneserne, og flere av tamilene, opplevde at religion var svært viktig i perioden etter tsunamien.	Trossamfunn, inklusiv Den norske kirke, kan være viktige allianse- og samarbeidspartnere i tiltak beregnet på å hjelpe og støtte personer berørt av kriser og katastrofer i opprinnelseslandet.
Behov som fortsatt er udekkede	
En stor andel av acehneserne hadde fortsatt psykiske plager 15 måneder etter tsunamien.	Hjelpeapparatet i Rogaland bør vurdere om noe kan gjøres for å oppnå kontakt med, og bistå, personer med psykiske helseproblemer.
Bare fire acehnesere fikk anledning til å besøke Aceh i perioden etter tsunamien, og mange i denne gruppen ga uttrykk for et fortsatt sterkt ønske om en tilbakereise.	Det bør vurderes om noe kan gjøres for å bidra til å legge til rette for at tilbakereiser fortsatt kan gjennomføres.
Forberedthet	
Få av instansene som var involvert i arbeidet rettet mot de tsunamiberørte tamilene og acehneserne var forberedt på at slike situasjoner kunne oppstå eller at de skulle delta i en innsats beregnet på å hjelpe og støtte en minoritetsetnisk gruppe berørt av en krise eller katastrofe. I forbindelse med tsunamien ble det etablert nye arbeidsmåter både på nasjonalt og lokalt plan. Så vidt vi kjenner til har det aldri tidligere vært etablert tilsvarende tiltak i forbindelse med at minoritetsetniske grupper er blitt berørt av katastrofer eller kriser i opprinnelseslandet. Tiltakene utgjorde dermed et betydelig nybrottsarbeid.	Det bør vurderes tiltak for å bedre samfunnets forberedthet på å håndtere situasjoner der en minoritetsetnisk gruppe blir berørt av en katastrofe eller krise som oppstår i deres opprinnelsesland. Både på sentralt og lokalt nivå vil det være viktig på forhånd å ha tenkt gjennom hvem som kan bli rammet, hvordan man kan komme i kontakt med dem, hva slags katastrofescenarier ulike grupper kan være spesielt utsatt for og hva slags praktiske tiltak, psykososiale støttetilbud og behandlingstilbud som kan være aktuelle. En mulighet kan være å vurdere denne typen utfordringer i risiko- og sårbarhetsanalyser som ledd i beredskapsplanleggingen på ulike nivåer. Som Appendix følger en liste over viktige spørsmål som bør drøftes i den forbindelse.

Appendiks

Erfaringene fra tsunamien reiser nyttige spørsmål med tanke på framtidige situasjoner. Noen slike spørsmål følger under:

- I hvilke situasjoner bør samfunnet respondere når minoritetsetniske grupper berøres av kriser og/eller katastrofer i opprinnelseslandet?
    - *Kommer det an på de berørtes reaksjoner og/eller på karakteristika ved krisen?*
    - *Betyr det noe hva slags type krise det dreier seg om (naturkatastrofe, politisk hendelse, industriulykke, osv)?*
    - *Hvilken betydning har krisens alvorlighetsgrad (omfang av personskade, tap av liv, ulike grader av materiell skade)?*
    - *Hvilken betydning har det hvor mange herboende som er berørt?*
    - *Må det dreie seg om en kollektiv krisesituasjon?*
  - Hva slags hjelpe- og støttetiltak kan det være aktuelt å gjennomføre?
    - *Informasjonstiltak*
    - *Praktisk hjelp*
    - *Psykososial støtte*
    - *Støtte til kommunikasjon med hjemlandet*
    - *Hjemreiser*
    - *Familiebesøk*
    - *Familiegjenforeninger*
    - *Helsehjelp og behandling*
  - Hvem bør stå for de ulike tiltakene?
    - *Hvordan unngår man i en gitt situasjon uklarhet og overlappning med hensyn til fordeling av oppgaver og ansvar mellom aktører på nasjonalt og lokalt nivå?*
    - *Hvilke av tiltakene kan det ordinære tjenesteapparatet stå for?*
    - *Hva slags tiltak vil kunne kreve ekstraordinær innsats eller ekstraordinær organisering?*
    - *I hvilken grad bør denne typen scenarier inngå i beredskapsplanlegging?*
    - *Hva slags rolle kan frivillige organisasjoner og trossamfunn spille?*
  - Hvordan oppnår man kontakt med berørte grupper?
    - *Hvordan forbereder man seg slik at man raskt kan komme raskt i kontakt med berørte grupper?*
    - *Hva slags kommunikasjonskanaler kan være aktuelt å benytte?*
    - *Hva slags innformasjonsmateriell kan det være aktuelt å ha utviklet på forhånd?*
  - Hvordan oppnår man målgruppedevirking?
    - *Hvordan sikrer man at opplevde behov i en berørt gruppe blir oppfattet og tatt hensyn til?*
    - *Hvordan arbeider man for å styrke de berørtes selvrespekt og evne til selvhjelp?*
  - I hvilken grad skal tiltak beregnet på å muliggjøre mulig samvær med familie i opprinnelseslandet være en del av hjelpen?
    - *I hvilken grad er det mulig å legge til rette for minnereiser?*
    - *I hvilken grad er det mulig å legge til rette for å få besøk fra opprinnelseslandet?*
    - *I hvilken grad er det mulig å legge til rette for familiegjenforeninger?*
    - *Hvordan kan forholdene legges til rette for flyktninger,, hvor det er spesielle begrensninger når det gjelder reiser til opprinnelsesland?*
    - *Hvordan kan forholdene legges til rette for asylsøkere som mangler relevante reisebevis?*
-